

Archeologiczne badania ratunkowe - prace o charakterze inwazyjnym (wykopaliskowe), których celem jest uratowanie zabytkowej substancji reliktovej, tkwiącej pod powierzchnią ziemi, bezpo-średnio zagrożonej zniszczeniem wskutek podjęcia robót ziemnych, związanych z konkretną inwestycją.

Archeologiczne badania sondażowe (rozpoznawcze) - z reguły krótkotrwałe prace o charakterze inwazyjnym (wykopaliskowym), których celem jest wstępne rozpoznanie i określenie dokładniejszego charakteru oraz zasięgu stanowiska archeologicznego.

Archeologiczne badania wyprzedzające - prace terenowe z reguły o charakterze wykopaliskowym, których celem jest przebadanie nawarstwień kulturowych, zagrożonych zniszczeniem z powodu działań inwestycyjnych. Badania te winny poprzedzać rozpoczęcie prac budowlanych; ich zasięg wyznaczają granice inwestycji.

Archeologiczne badania uzupełniające (weryfikacyjne) - prace terenowe (o charakterze powierzchniowym, sondażowym, metodami nieinwazyjnymi), których celem jest sprecyzowanie danych na temat znanych w danym terenie stanowisk archeologicznych (funkcja, chronologia, zasięg), połączone z poszukiwaniem stanowisk nowych, wcześniej nie odkrytych. Z reguły realizowane w celu zobiektywizowania i uzupełnienia danych dot. pra- i wczesnodziejowej obecności człowieka w danym terenie, często w etapie poprzedzającym większe działania inwestycyjne (np. budowę autostrad), co wpływa na decyzje dotyczące podjęcia → a. badań wyprzedzających.

Archeologiczne dziedzictwo kulturowe - „elementem archeologicznego dziedzictwa kulturowego uznaje się wszystkie pozostałości i obiekty oraz wszelkie inne ślady ludzkości z minionych epok: których zachowanie i badanie przyczynia się do odtworzenia historii ludzkości i jej powiązań ze środowiskiem naturalnym; w wypadku których wykopaliska, odkrycia oraz inne metody badań nad dziejami ludzkości i nad jej środowiskiem stanowią główne źródło informacji” (art. 1 „Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego sporządzona w La Valetta 16.01. 1992 r.; Dz. U. nr 120 z 16.10. 1996 r., poz. 564).

Archeologiczne stanowisko (~ obiekt) - miejsce będące śladem pobytu człowieka w przeszłości, zawierające w sobie liczne informacje - w postaci tkwiących w warstwach ziemi (lub/i na jej powierzchni), czasami w wodzie, nawarstwień kulturowych (np. konstrukcji-zabytków nieruchomych) jak i zabytków ruchomych, z uwzględnieniem ich wzajemnych związków, informujących o tym, co w tym miejscu działo się w odległych czasach.

Archeologiczne Zdjęcie Polski (w skrócie AZP) - nazwa ogólnopolskiej akcji, prowadzonej od połowy lat 70., której celem jest weryfikacja danych archiwalnych oraz → badania powierzchniowe

(poszukiwawcze) na danym terenie (tzw. obszarze), co w efekcie prowadzi do zebrania ogółu dostępnych informacji na temat jego zasiedlenia przez człowieka. Prace w terenie prowadzi się w obrębie tzw. obszarów (powierzchni około 35 km²)- map w skali 1:25 000 - wydzielanych w ramach ponumerowanych, poziomych pasów i pionowych słupów. Zidentyfikowane lub odkryte → stanowiska archeologiczne otrzymują kolejny nr w obrębie miejscowości, a także na obszarze. Dokumentacja obszaru obejmuje m.in.: sprawozdanie tekstowe, mapę obszaru z zaznaczonymi stanowiskami a. (numeracja na obszarze), → karty AZP stanowisk a.

Archeologiczny nadzór - bieżące dokumentowanie układów stratygraficznych w trakcie robót budowlanych (inwestycyjnych), prowadzonych w miejscach potencjalnego lub stwierdzonego występowania zabytków lub stanowiska archeologicznego. Pozytywny wynik nadzoru może być powodem wszczęcia → a. badań ratunkowych lub ratunkowych.

Archeologiczny zabytek - wszelka tkwiała w ziemi, na jej powierzchni lub w wodzie pozostałość dawnego życia i działalności człowieka (zabytek nieruchomy, złożony z warstw kulturowych - konstrukcji; zabytki ruchome-wytwory człowieka, np. wyroby gliniane, metalowe i szklane, kości zwierzęce itd.). Wszystkie zabytki archeologiczne stanowią pozostałość polskiego (ogólnoeuropejskiego) dziedzictwa kulturowego i należą do Skarbu Państwa.

Karta AZP - in. KESA (Karta Ewidencji Stanowiska Archeologicznego); część obowiązkowej dokumentacji powykonawczej danego obszaru → AZP; druk w formie ankiety służący do rejestracji, opisu i ewidencji → stanowiska archeologicznego, zawierający także mapę w skali 1:10 000 z jego lokalizacją (domniemanym zasięgiem ustalonym na podstawie rozrzu tu znalezionych na powierzchni zabytków, zidentyfikowanych drogą a. badań powierzchniowych AZP).

Krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze; pojęcie „archeologiczny krajobraz kulturowy” obejmuje generalnie czasy pradziejów oraz wczesnohistoryczne, stanowiąc domenę badań → archeologii.

Osada - miejsce posadowienia stanowiska archeologicznego o funkcji dającej się bliżej określić.

Punkt osadniczy - miejsce zidentyfikowania średniej liczby (kilku-kilkunastu) zabytków archeologicznych, niemożliwe do bliższego określenia pod kątem pełnionej funkcji.

Stanowisko wielokulturowe - miejsce będące śladem pobytu na nim człowieka w przeszłości w kilku różnych okresach chronologicznych.

Ślad osadnictwa - miejsce zidentyfikowania nielicznych zabytków archeologicznych, uniemożliwiających określenie bliższej funkcji i charakteru stanowiska archeologicznego.

Warstwa (nawarstwienia) kulturowa (-e) - pojedynczy lub zwielokrotniony układ stratygraficzny ziemi (niekiedy również w wodzie), zmieniony lub wykształcony przez człowiek, często zawierający różne zabytki (nieruchome - konstrukcje, ruchome - wyroby).

9. LITERATURA

Bartys J.

1939 Sprawozdanie z poszukiwań terenowych w województwie śląskim w latach 1937 i 1938, (w:) Prace Prehistoryczne Śląskie nr 5: Badania prehistoryczne w województwie śląskim w latach 1937-1938, Kraków, s. 53-58.

Borek H.

1988 Górny Śląsk w świetle nazw miejscowych, Opole.

Cimała B.

1994 *Zory. Zarys dziejów*, (w:) *Zory. Zarys dziejów*. Wypisy, red. B. Cimała, J. Delowicz, P. Porwoł, Zory, s. 9-238.

Foltyn E. M., Szydłowski J., Foltyn E.

2004 Archeologia regionu cieszyńskiego, Wyd. UŚL, Katowice.

Kinzel R.

1994 U śląskich wód, Racibórz.

Kuboszek A.

1998 Stanowisko archeologiczne w miejscowości Ciszówka. Gościniec Śląski, rocznik 1, s. 5-8.

Kondracki J.

1998 Geografia regionalna Polski, Warszawa.

Łastówka S.

bez daty Znaleźisko (notka w *archiwum Muzeum w Wodzisławiu Śląskim*).

Łonak W.

2005 Znaleźiska monet rzymskich na Śląsku, PTN, Częstochowa.

Panic I.

1992 Historia osadnictwa w księstwie opolskim we wczesnym średniowieczu, Katowice.

Rejduch-Samkowska J., Samka J. (red.)

1960 Katalog zabytków sztuki w Polsce. Tom VI. Województwo Katowickie. Zeszyt 14. Powiat Wodzisławski, Warszawa.

Siemko P.

2001 Nie zachowane kościoły drewniane Górnego Śląska, Katowice.

2003 Rody rycerskie z terenu Jastrzębia i okolicy, Zory.

10. KATALOG STANOWISK

Tabela 1. Jastrzębie-Zdrój, woj. śląskie. Zestawienie znanych stanowisk archeologicznych.

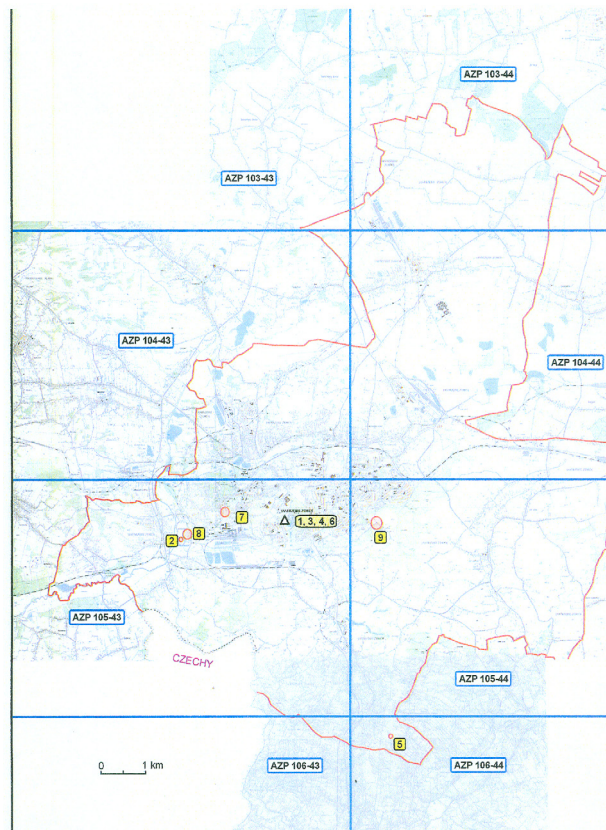
Nr na mapie	Nr mapy 1:10 tys.	Nazwa	Nr w miejscowości	Nr arkusza AZP	Typ stanowiska	Chronologia	Zabytki	Obszar stanowiska (do)	Uwagi
1	2	Jastrzębie-Zdrój	?	?	b.d.	OWR	przedmioty żelazne: figurka jeźdźcy, 2 zapinki	b.d.	Miejsce przechowywania nieznane; wg arch. być może zabytki związane z Kalinowicami k. Strzelca Opolskiego?
2	2	Jastrzębie-Zdrój -Moszczenica	?	105-43	kurhan/gródek stożkowaty?	b.d.	brak	do 0,5 ha?	Wg inf. ustnej A. Podgórskiego w sąsiedztwie znaleziono – być może – skarb monet nowożytnych (bliższych danych brak)
3	2	Jastrzębie-Zdrój	?	?	znalezisko luźne	OWR	1 moneta rzymska (bliższych danych brak)	b.d.	Łonak 2005, s. 92, nr 112 A (tu starsza lit.); wg inf. ustnej A. Podgórskiego chodzi o Jastrzębie k. Raciborza
4	2	Jastrzębie-Zdrój	?	?	b.d.	EB-IIa? (kultura łużycka)	fragmenty ceramiki	b.d.	Foltyn, Szydłowski, Foltyn 2004, s. 41 nr 28 (tu starsza lit.)
5	4	Jastrzębie-Zdrój-Cisówka	?	106-44?	ślad osadnictwa	EK (paleolit?)	1 drapacz krzemienny	b.d.	Bartys 1939; Kuboszek 1998; wg Foltyn, Szydłowski, Foltyn 2004, s. 54, nr 64; odlupek krzemienny; ułamki ceramiki z wczesnego średniowiecza (zaginęły) – tu starsza lit.
					ślad osadnictwa	PŚ (XIII-XIV w.)	5 fr. ceramiki		
6	2	Jastrzębie-Zdrój-Ruptawa	?	?	ślad osadnictwa	EK (pal. schyłkowy-mezolit)	2 wyroby krzemienne	b.d.	Foltyn, Szydłowski, Foltyn 2004, s. 54, nr 65 (tu starsza lit.)
					ślad osadnictwa	WŚ	fragmenty ceramiki		
7	2	Jastrzębie-Zdrój	?	105-43	znalezisko luźne	OWR	1 moneta – denar Antonina Piusa (138-161), ze śladami otworu (noszona jako ozdoba?)	b.d.	Łonak 2005, s. 92, nr 112 B; odkryty w 1998 r. podczas kopania w ogrodzie; miejsce: „ogródki działkowe w zachodniej części Starego Miasta” przy ul. K. Miarki; wg inf. arch. A. Łastówki ziemia w ogródkach działkowych została przywieziona z części zdrojowej miasta
8	2	Jastrzębie-Zdrój	?	105-43	znalezisko luźne	OWR	1 miedziana moneta Aleksandra Sewera (222-235)	b.d.	Łonak 2005, s. 92-93, nr 112 C; odkryta w 1999 r. w „zachodniej części miasta, terasa zalewowa w widłach Ruptawki”
9	3	Jastrzębie-Zdrój	?	105-44	ślad osadnictwa	EK (pal. schyłkowy) – k. magdałeńska?	2 wyroby krzemienne (w tym tzw. prostokąt)	b.d.	Archiwum Muzeum w Wodzisławiu Śląskim; znalezione przypadkowo przez dzieci nad Gmyrtykiem w 1984 r.
					ślad osadnictwa	WEB? (KCS?)	1 fragment ceramiki		
					ślad osadnictwa	OWR	1 fragment ceramiki		
					ślad osadnictwa	ON (XVIII w.)	4 fragmenty ceramiki		

Skróty:

EK – epoka kamienia; EB-IIa – epoka brązu-okres halsztacki; KCS – kultura ceramiki sznurowej; ON – okres nowożytny; OWR – okres wpływów rzymskich, pal. – paleolit; WEB – wczesna epoka brązu.

Uwaga: numeracja stanowisk robocza, sporządzona dla celów niniejszego opracowania.

11. MAPY NR 1-4

Mapa 1. Jastrzębie-Zdrój, woj. śląskie. Lokalizacja zbiorcza znanych stanowisk archeologicznych na tle podziału AZP.

Legenda: Δ - stanowiska archeologiczne o nieznanej lokalizacji

○ - stanowiska archeologiczne o znanej lokalizacji punktowej lub o przybliżonej strefie lokalizacji

